

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

PETRASOVITS Imre

Paraszti részvétel Afrika öntözésének fejlesztésében

Eredeti közlés/Original publication:

Magyar Tudomány, 1984, Új folyam, XXIX. kötet, 4. szám, 306–309. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.736

Dátum/Date: 2014. március 10. / March 10.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

PETRASOVITS Imre: Paraszti részvétel Afrika öntözésének fejlesztésében,

AHU MATT, 2014, **pp. 1–9. old.**, No. 000.000.736, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

hazai könyvtárakban

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, az Afrika mezőgazdaság korszerűsítése, az afrikai mezőgazdaság és a vízgazdálkodás, francia konferencia az afrikai mezőgazdasági vízgazdálkodás fő kérdéseiről, az afrikai paraszti kooperáció kulcskérdései, az afrikai mezőgazdasági modernizálás nemzetközi feltételei

African research in Hungary, modernization of African agriculture, African agriculture and water management, French conference on the main problems of the water management in African agriculture, key problems of the peasant cooperation in Africa, international conditions for the African agricultural modernization

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

PARASZTI RÉSZVÉTEL AFRIKA ÖNTÖZÉSÉNEK FEJLESZTÉSÉBEN

Petrasovits Imre

Nemzetközi kollokvium Párizsban

Mind kérdésfeltevésében, mind módszerében gyakorlati és tudományos szempontból egyaránt sajátos nemzetközi kollokviumra került sor Párizsban. 1983. október 14–15-én a Sorbonne egyetemen rendezett nemzetközi kollokvium átfogó témája ez volt: „a paraszti részvétel a mezőgazdaság fejlesztésében a víz példáján”.

A tanácskozást a Sorbonne Összehasonlító Jogtudományi Intézetének Afrika Jogtudományi Osztálya, az osztály igazgatója, *Conac* professzor irányítása alatt működő bizottság szervezte. A Magyar Tudományos Akadémia és a francia Nemzeti Tudományos Kutatási Központ (CNRS) közötti élő kapcsolatok lehetővé tették, hogy magyar meghívott is részt vegyen a kollokvium munkájában.

A többségében magas színvonalú és sok információt tartalmazó előadások és esettanulmányok sokoldalú és mély betekintést adtak az afrikai mezőgazdaság fejlesztését segítő paraszti részvétel jellegéről, eredményeiről, nehézségeiről. Mindezeket elsősorban a vízgazdálkodás és főként az öntözések fejlesztésével összefüggő gyakorlati példákon mutatták be.

A kollokvium munkáját plenáris-ülések és bizottsági ülések keretében végezte. Mintegy 25 előadás és 30 esettanulmány ismertetés hangzott el. A tanácskozáson jelen voltak az afrikai kontinens 21 államának vezető szakemberei, kutatói, gazdasági és politikai irányítói, mintegy 140-en.

A megnyitón a francia politika és tudománypolitika jeles képviselői is részt vettek. Felszólalásaikban több, számunkra is érdekes politikai és tudománypolitikai szempontot érintettek. Így a francia kormánynak azt az álláspontját, hogy az afrikai országokat elsősorban abban kell segíteni, hogy saját maguk élelmiszer-szükségletét – ha lehet teljes mértékben – maguk termeljék meg. Ennek érdekében aktív nemzetközi együttműködésre szólított fel.

Tudománypolitikai szempontból a kollokviumnak azért tulajdonítottak kiemelkedő jelentőséget, mert a problémát interdiszciplinárisan és multidiszciplinárisan ragadta meg és tárgyalta. Mindezek összhangban voltak a kollokvium kitűzött céljaival. Mik voltak ezek a célok:

- ösztönözni a különböző területeken dolgozók szemléletének egyeztetését, így egyrészt a jogászokét, szociológusokét, közgazdászokét, politikusokét, etnológusokét, földrajzosokét, másrészt a gyakorlati mérnökök, szakértők és adminisztrátorok szempontjait;
- lehetővé tenni a különböző összehasonlításokat, amelyeket a nemzetközi keretek között angolok, németek, kanadaiak, olaszok szerveztek az agrohidrológia területén;
- irányítani a vitát olyan esettanulmányokra, amelyek afrikai tapasztalatokat mutatnak be;
- vázolni azokat a perspektívákat, amelyekét a paraszti részvétel a vízgazdálkodásra épülő mezőgazdaság fejlesztésében vállalhat.

Emberi feltételek

Az előadások jól tükrözték, hogy Afrika mezőgazdasága fejlesztéséhez elsődlegesen nem is az anyagi–technikai feltételek, hanem mindenekelőtt az anyagi feltételek biztosításához és hasznosításához szükséges *emberi feltételek hiányoznak*.

A paraszti részvétel nélkül eredményes öntözés és mezőgazdasági fejlesztés nem lehetséges. A parasztnak asszimilációs képessége földrajzi helyenként eltérő. Nagymértékben függ egyrészt a gyarmati időszakban szerzett tapasztalatok jellegétől, másrészt a vallás és az etnikum által szabályozott tradícióktól. Ez a paraszti befogadóképesség egyaránt vonatkozik az új technika és technológia, valamint a gazdálkodás ökonómiai szempontjainak érzékelésére, felfogására és alkalmazására. Az ezekkel összefüggő emberi feltételeknek az alakítása jelentős mértékben függ a parasztnak érdekképviselőitől, szervezeteitől. Ezek létrehozásánál és működtetésénél azonban rendkívül fontos messzemenően figyelemmel lenni a hagyományos társadalmi keretekre, módszerekre. Ennek érdekében az egyik alapvető eszköz a parasztnak *analfabetizmusa elleni küzdelem*,

amelynek szervezése elsődlegesen állami feladat. Érdekes adatként hangzott el, hogy számos megfigyelés és vizsgálat szerint 200 óra elegendő ahhoz, hogy a parasztokat olyan mélységig megtanítsák írni, olvasni, ami az öntözéssel összefüggő legfontosabb számok, fogalmak, ráfordítások és eredmények rögzítéséhez elegendő.

Az eredményes gazdálkodáshoz rendkívül fontosnak tartotta több előadó a minimális *könyvelési gondolkodást* és jártasságot, az ezzel kapcsolatos misztifikáció eloszlását. Gyakran 10–15 olyan könyvelési fogalomra volna szükség, amely érzékeltetné a paraszttal, hogy egy fejlettebb technika és technológia alkalmazásánál a ráfordítások és a hozamok számszerűsítése nélkül nem tud eredményesen, rentábilisan gazdálkodni. Ehhez kapcsolódik a parasztok gondolkodásában a *pénz-kalkulációs képesség* kifejlesztése.

Az emberi feltételek fejlesztési feladatai között szerepelt a *minimális közegészségügyi feltételek* biztosítása, ilyen intézményrendszer alapjainak lerakása. Érdekes példaként hangzott el, hogy Madagaszkár egyik 3000 fős mezőgazdasági-öntözési vállalatánál az üzemorvosi intézményrendszer kialakítása után a munkából kiesett napok száma 50%-kal csökkent.

A jogi szabályozás fontosságát és az e téren elért új eredményeket ismertető előadás bemutatta a felső-voltai mezőgazdasági szövetkezeti-vízgazdálkodási törvény kialakításának történetét. Sikerült francia és helyi nyelven olyan törvényt alkotni, amely nem sematikus másolata más országok hasonló törvényeinek, hanem az adott történelmi, társadalmi és természeti valóságban gyökerezik. Ennek a törvénynek a megalkotása azonban – az előadó szerint – kínos, hosszú és költséges volt.

Sajátos szerepe van a paraszti részvétel társadalmi problémáinak a megoldásában az *afrikai nőknek*. Az átlagos munkaerő-tartalékot, az egyik elhangzott előadás úgy számszerűsítette, hogy egy 10 tagú családból 3 főt lehet állandó, rendszeres munkaerőként figyelembe venni a mezőgazdaságban – öntözésben. A többiek – köztük sok gyerek – a család más jellegű szükségletének kielégítésével van lekötve.

Technika – technológia

Sokoldalú megvilágításba került a paraszti részvétel szempontjából is az alkalmazandó természetési, öntözési *technika és technológia*. Szélsőséges példaként említették, hogy sokan az afrikai mezőgazdaság távlati fejlesztési-technológiai modelljének az USA mezőgazdaságát tartják. Egy

olyan ország, amely önmaga már nem is rendelkezik parasztsággal, nem adhat modellt az afrikai parasztság számára, hangzott az ellenvélemény. Figyelemre méltó megállapítás volt, hogy a régi paraszti technológiában is vannak értékek, és rendszerint hibás az új technológia címén mindent elvetni, ami régi. Nagyon lényegesnek tartják, hogy olyan növénytermesztési, illetve öntözési technológiákat ajánljanak a parasztoknak, amelyek viszonylag egyszerűek, amelyeknek az anyag-, eszköz- és szervizháttere a közelben biztosított. Igen gyakori, hogy a különböző nagy fontosságú öntözőberendezések kisebb hiba miatt néhány napos üzemelés után leállnak, éppen az alkatrész- és a szervizhálózat szervezetlensége miatt. A növénytermesztési technológiák fejlesztésében nélkülözhetetlen a növényfajták, védőszerek és műtrágyák helyes megválasztása és mértéktartó alkalmazása.

Az öntözéssel kapcsolatos paraszti hozzáállás lényegesen változik vagy eltérő, attól függően, hogy nagy vízlépcsőkhöz kötött, nagy öntözőrendszerekről vagy pedig közvetlenül a paraszt által áttekintett és működtetett kút-, illetve helyi öntözésekről van-e szó. Mind a kettőnek megvan a maga műszaki előnyei és hátrányai, de ezeken kívül figyelembe kell venni a létesítményhez és az öntözéshez – a méretektől függően – eltérően viszonyuló paraszti magatartást.

Az állam szerepe

Meglehetősen sok szó esett a *parasztok és az állam közötti kapcsolatról*. Elhangzottak olyan kijelentések, hogy „a jogászok – a jogtudomány – szereti az államot, de nem szereti a népet”. Vagy egy ilyen másik megjegyzés, hogy „a jó paraszt és a gonosz állam”.

Ezek arra utalnak, hogy az állam szerepének és a parasztoknak az államhoz való viszonya megítélésében sem a szakemberek, sem a parasztok körében nincs egyetértés. A gyarmatosítási időszakból örökölt tapasztalatoknak is szerepük van ebben.

Egyöntetű volt az az álláspont, hogy számottevő előrehaladást az öntözések fejlesztésében csakis a paraszti aktivizálódás és a központi állami együttműködés megfelelő színvonalával, illetve helyes arányával lehet elérni. A falusi közösségek életébe való aprólékos adminisztratív beavatkozás éppúgy káros és meddő, mint az, ha a lényeges ismereteket és tőkét igénylő technológiai fejlesztés megvalósítását a parasztoktól várják.

A mezőgazdaság rentabilitásával kapcsolatosan az a nézet volt uralkodó, hogy Afrika mezőgazdaságának a fejlesztése elsősorban társadalmi, illetve szociális probléma, mégpedig az éhínség megszüntetése érdekében, ezért évjáratoktól és régióktól függően lehet csak rentabilitási igényekhez kötni. Tudomásul kell venni, hogy az afrikai mezőgazdaság termelési tevékenysége még hosszú ideig nem lehet általában rentábilis. Ezekkel számolva kell kialakítani azokat a központi, állami és nemzetközi intézkedési rendszereket, amelyek lehetővé teszik a paraszti részvétel aktivizálását, a jelentős öntözési beruházások jobb kihasználását, mindezekelőtt az élelmiszertermelés és csak másodsorban a rentabilitás növelése érdekében.

Az élelmiszer-szükségletek fedezése szempontjából Afrikában növekvő jelentősége van a rizstermesztésnek. Öröndetes eredményekről lehetett hallani, főként a munkabizottságok keretében. Így pl. Madagaszkáron, Felső-Voltában a rizstermesztés a vízgazdálkodás műszaki feltételeinek megvalósulásával különösen jól fejlődtek. Nigerben a korszerű rizstelepeket a parasztok néhány év alatt megszerették, és nagyon jól működtetik. Olykor 5–7 tonnás terméseredményeket érnek el hektáronként. Ahol jelentős vízkészletek vannak, és megfelelő területek állnak rendelkezésre, ott a folyók vízlépcsőzésével is indokolt a rizstermő területek kiterjesztése.

Érdekes szakmai kérdés volt a vízlépcsők létesítésének a szerepe és lehetőségei Afrikában. Két szélsőséges álláspont jelentkezett, régiótól függően, tehát nehéz általánosítani. Az egyik lényegében mellőzte és mellőzi, a nagymértékű beruházások miatt nem tartja lehetségesnek a vízlépcsőrendszerek kiépítését. A másik, a kritikusok által „beton-politikának” nevezett álláspont hívei műszaki öncélúsággal lehetőleg mindenütt – ott is, ahol a természeti körülmények, hidrológiai lehetőségek és az ezzel kapcsolatos beruházási költségek ezt egyértelműen nem indokolják – vízlépcsők építését szorgalmazzák.

A rizstermesztés nagy területeken való kiterjesztése – a rizs 12–15 000 m³/ha vízszükséglete miatt – vízlépcsők építése nélkül legtöbbször csak az ún. esőzónákban lehetséges.

Differenciált megközelítés

Az ökológiai, technológiai, közgazdasági és politikai kérdések megoldásánál sok szó esett a *differenciált megközelítés* szükségességéről. Diffe-

renciáltság kettős értelemben. Egyrészt differenciáltak az elsődlegesen megoldandó problémák, másrészt differenciáltak lehetnek a módszerek ugyanazon problémák megoldását tekintve is. Például másként kell kezelni a földtulajdon és -használat kérdéseit ott, ahol a vizet és a földet a muzulmán közösség tulajdonának tekintik, mint más területeken.

Sok szó esett arról, hogy az ilyen differenciált megközelítéshez és problémamegoldáshoz nélkülözhetetlen hosszú távú koncepciók és új stratégiák kidolgozása. Ezekben lehetőséget és szerepet kell biztosítani a nemzetközi érdekek egyeztetésének. Igen gyakran egy-egy vízforrás vagy folyás több állam érdekeit, lehetőségeit érinti.

Előadásomban a paraszti részvétel tartalmát illetően kifejtettem, hogy a paraszti részvétel az öntözés fejlesztésében tulajdonképpen *hármass kooperációt* igényel, illetve jelent:

- kooperációt a parasztok és a természet között,
- kooperációt maguk a parasztok között,
- kooperációt a parasztok és a központi állami hatalom között.

Ezeknek a helyes aránya és szinkronja nélkül a paraszti részvétel vagy ki sem alakul, vagy nem lehet elég aktív, s így nem lehet eredményes az öntözés megvalósításában.

Másik gondolatként abból indultam ki, hogy a régi öntözőterületek korszerűsítése, rekonstrukciója éppen a FAO támogatása miatt, jobban előtérbe került, mint az új öntözési kapacitások létesítése. Ezeknek a régi öntözésre berendezett területeknek a műszaki–mezőgazdasági modernizációját viszont nem lehet megoldani és elszakítani az adott területen élő parasztság általános és szakmai kultúrájának rehabilitálásától és modernizálásától. Az a kiemelkedő öntözésfejlesztő támogatás és közreműködés, amit a FAO Afrikában kifejt, 1980 és 1983 között mintegy 30 projektben 1 milliárd dolláros értékben folytatódott. Ezek a jelentős – bár nem elégséges – források az öntözéses mezőgazdaság műszaki, technikai feltételének fejlesztésére, javítására irányulnak. E fejlesztés korszerűsítéshez az emberi feltételek biztosítása mindenképp az adott ország központi állami intézkedéseit igényli. Mind a bilaterális, mind az olyan nemzetközi támogatás, mint pl. az UNESCO tevékenysége – bármennyire is lényeges – csak kiegészítő jellegű lehet.

*

A konferencián elhangzott előadások és a három bizottságban bemutatott esettanulmányok azt tükrözték, hogy a kollokvium kitűzött célját elérte.

Figyelemre méltó e kérdések sajátos felvetése és a megoldáshoz vezető inter- és multidiszciplináris útkeresés.

Nálunk eléggé szokatlan, hogy egy ilyen típusú társadalmi gyakorlati probléma megvitatásának szervezői, koordinátorai egy jogtudományi intézmény képviselői legyenek. Az adott esetben véleményem szerint ez helyes volt. A társadalmi gyakorlat által felvetett feladat megoldásában a természettudományok, illetve a műszaki tudományok központi helyet foglalhatnak el, de nem dominánsak. Az összetettebb társadalmi szintézisre sem a természettudományok, sem a műszaki tudományok nem vállalkozhatnak. Ez utóbbiak nélkül természetesen ilyen szintézis nem végezhető el.